

Людмила СКОРИНА,
orcid.org/0000-0002-7023-9063

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна) *skoryna@ukr.net*

ПРИСВЯТА ЯК МАРКЕР ПАМ'ЯТІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 20-Х РР. ХХ СТ.)

У літературознавстві присвята традиційно тлумачиться як форма вираження вдячності, дружби; формальний жест, зумовлений певними корисливими мотивами, обов'язком, традицією; форма гри з адресатом і читачами. Водночас вона є механізмом збереження й ретрансляції пам'яті. Найширше в літературі 20-х рр. ХХ ст. репрезентовані присвяти – маркери індивідуальної пам'яті. До цієї групи відносимо 1) «присвяти пам'яті» (на відміну від інших дедикаційних моделей, зв'язок із студіями пам'яті зафіксований тут візуально), «адресати» подібних присвят відійшли у вічність, тож письменники прагнуть своїми творами зберегти спогад про них; 2) присвяти братові чи сестрі, які містять спогади про дитинство; 3) ситуативні присвяти друзям чи близьким людям, пов'язані з бажанням зафіксувати пам'ять про приватні, побутові ситуації, свідками чи учасниками яких були автор та адресат дедикації. Протягом 20-х рр. ХХ ст. зберігалася історична пам'ять про революцію і громадянську війну; це зумовило появу низки присвят історичним діячам, колективним адресатам, пов'язаним із цими подіями. У рамках культурної пам'яті розрізняється т. зв. «інтертекстуальна пам'ять». Встановлюючи зв'язки з твором / творами інших авторів, присвята може уточнювати коло протекстів, стає важливим інтерпретаційним кодом, що дозволяє реципієнтові адекватно сприймати твір, виявляти в ньому приховані смисли. В окрему групу виокремлюємо сім дедикацій, у яких фігурують назви певних місцевостей, у такий спосіб автор фіксує у своєму творі важливі для нього «місця пам'яті». Окрім спогаду й пригадування, важливим механізмом функціонування пам'яті є забування. Як відомо, кожна епоха визначає свою парадигму того, що варто пам'ятати, а що підлягає забуттю. Це твердження чинне і в ситуації із письменницькими присвятами, які автори з різних причин вилучали зі своїх творів.

Ключові слова: присвята, пам'ять, індивідуальна пам'ять, колективна пам'ять, культурна пам'ять, місця пам'яті, забування.

Ludmyla SKORYNA,
Candidate of Philological sciences,
Docent of the Department of Ukrainian Literature and comparative studies
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
(Cherkasy, Ukraine) *skoryna@ukr.net*

DEDICATION AS A MARK OF MEMORY (BASED ON THE MATERIALS OF UKRAINIAN LITERATURE OF THE 1920S.)

In literary studies, dedication is traditionally interpreted as a form of expression gratitude, friendship; a formal gesture due to certain mercenary motives, duty, tradition; a form of game with the recipient and readers. At the same time, it is a mechanism for memory storing and retransmitting. Dedications as markers of individual memory are the most widely represented in the literature of the 1920s. This group includes: 1) “dedications to memory” (in contrast to other dedication models, the connection with memory studios is fixed here visually), the “addressees” of such dedications passed away, inspiring the writers to keep memories about these people in their works; 2) dedication to a brother or sister containing childhood memories; 3) situational dedications to friends or loved ones associated with the desire to capture the memory of private life situations witnessed or participated by the author and addressee of the dedication. During the 1920s the historical memory of the revolution and the civil war was still bright; this led to the emergence of a series of dedications to historical figures, collective recipients associated with the events. In the framework of cultural memory there is a so-called “intertextual memory”. Establishing connections with the product / works of other authors, the dedication can clarify the range of prototext, becomes an important interpretative code, which allows the recipient to adequately perceive the work, to detect hidden meanings in it. In a separate group, we distinguish seven dedications, which include the names of certain areas, thus the author fixes in his work important “memory places”. In addition to memories and recollections, an important mechanism for the functioning of memory is forgetting. As you know, every epoch determines its own special paradigm of what is worth to be remembered and to be forgotten. This statement is valid in the situation with the writer's dedication, which the authors for various reasons removed from their works.

Key words: dedication, memory, individual memory, collective memory, cultural memory, places of memory, forgetting.

Постановка проблеми. У літературознавстві присвята традиційно тлумачиться як форма вираження вдячності, дружби, приязні, кохання; формальний жест, зумовлений певними корисливими мотивами, обов'язком, традицією; форма гри з читачами. Водночас вона є механізмом збереження та ретрансляції пам'яті – індивідуальної, колективної, історичної, культурної.

Аналіз досліджень. Перші дослідження присвят з'явилися у XVIII – XIX ст., однак їх системне вивчення почалося лише у XX ст. Різні аспекти проблеми репрезентовані у статтях і монографіях Л. Вюрц, Р. Гіффорда, Ж. Жанетта, С. Колі, Ж.-Б. Орпустана, Р. Чемберса та ін. Певний інтерес викликають також студії російських літературознавців Н. Кочеткової й Д. Кузьміна. В українському літературознавстві поетику й історико-літературні аспекти функціонування присвят досліджували Л. Бондар, Ю. Клим'юк, Г. Стасюк, Н. Чамата, М. Челецька, І. Чемеринська та ін. Однак досі у вітчизняному літературознавстві немає спеціальних системних студій, присвячених дослідженню присвят як маркера пам'яті.

Мета статті – на матеріалі присвят до творів української літератури 20-х рр. XX ст. дослідити особливості функціонування механізмів індивідуальної та колективної пам'яті.

Виклад основного матеріалу. Усього в українському письменстві 1920-х рр. виявлено 272 присвяти, у т. ч. 198 присвят-посередників між заголовком і текстом твору. Однак у контексті студій пам'яті дослідника можуть зацікавити не всі присвяти.

Появу присвят зазвичай пов'язують із залежністю авторів від багатих і знатних покровителів. У класичну епоху виникнавіть «ринок присвят», який діяв за принципом «чим більше компліментів на адресу покровителя (влади), тим більшу матеріальну винагороду отримає автор книги». Так, в Англії у XVII ст. присвята коштувала від 20 до 40 фунтів. Людовик XIII відмовився прийняти від Корнеля присвяту трагедії «Полієвкт», побоюючись, що це йому буде дорого коштувати. До кінця XVIII ст. «ринкова» модель дискредитувала себе, однак не зникла. У 20-х рр. XX ст. знаходимо приклади прагматичних присвят-«оберегів», які мали захистити автора від переслідування й надати певні переваги. Наприклад, їх можна виявити в поезії В. Сосюри. Якщо в першій половині 1920-х рр. у його творах переважали «інтимізовані» присвяти рідним, близьким, друзям, то ближче до кінця десятиліття (у зв'язку із загостренням суспільно-політичної ситуації) з'явилися дедикації партійним діячам, чекістам, борцям із «націоналізмом».

Так, у 1928 р. В. Сосюра пише поему «ГПУ» з присвятою «Натхненному чекістові – поетові В. Шульзі-Шульженкові». Поезію «Поет» (1929) автор присвятив працівнику ЦК КП(б)У, члену редколегії журналу «Більшовик України» Т. Гірчакові. Адресат цієї присвяти відомий, наприклад, тим, що в 6 числі журналу за 1928 рік надрукував розгромну статтю «Платформа українського націоналізму», а в книзі «Хвильовізм» (Х.: ДВУ, 1930) Є. Гірчак (тоді – заступник наркома освіти УРСР) громив роман М. Хвильового «Вальдшнепи». Згодом він очолив фронт боротьби з націоналістичними ухилами в галузі культури, мистецтва, літератури, науки, надрукував низку статей і брошур бойовничого характеру. Цілком очевидно, що в цьому акті присвячування частка приватності, сентиментальності була зовсім мала, це радше акт відчаю, розрахунок завдяки присвяті здобути впливового захисника, покровителя. Однак і це не допомогло: збірка «Серце» була заборонена 1931 р. одразу після виходу; низка неприємних перипетій у житті В. Сосюри була пов'язана і з поемою «Махно».

На протигагу до присвят «прагматичних» та «абстрактних» (на кшталт «Сентименталістам», «Вам – безсилим» О. Влизька, «Самовидцям» В. Еллана, «Деспотам» Т. Осьмачки, «Шукачам щастя» М. Семенка тощо), розрізняємо присвяти – маркери пам'яті (покликані відновити в пам'яті адресата присвяти, а почасти – й читачів, спогад про події, описані у творі). Найширше в літературі 20-х рр. XX ст. репрезентовані присвяти – маркери *індивідуальної пам'яті*.

Як слушно твердить Наталя Брагіна, «особиста пам'ять уводиться в колективну й суспільну пам'ять за допомогою присвяті мемуарів. <...> Завдяки присвятам імена людей, які належать до особистої пам'яті письменника, включаються в суспільну пам'ять. Присвяти оформлюються зо допомогою обмеженого набору кліше: «Світлій пам'яті моєї матери / мого батька / учителя / друга...» – особиста коммеморація, збереження пам'яті про померлих; «Моїй матері / моему батькові / учителю / другу...» – нагадування про живих. Присвята творить символічний простір, у якому збереження (відомість, слава) тексту зумовлює зберігання в суспільній пам'яті імені автора, що, у свою чергу, передбачає збереження в суспільній пам'яті імені адресата присвяти. Так виникає символічний каузальний зв'язок: слава (безсмертя) тексту => слава (безсмертя) його автора => збереження у колективній пам'яті імені адресата присвяти, який набуває соціального безсмертя. Наприклад, у суспільну пам'ять включа-

ються: імена великих поетів, їх твори, імена їхніх коханих, яким ці твори присвячувалися: Лаури, Беатріче, Анни Керн, Наталії Гончарової, Любові Менделєєвої» (Брагіна, 2007: 246).

Наведена цитата доволі розлога, однак варто було її навести, оскільки наразі це найґрунтовніше міркування з обраної теми.

До групи присвят-маркерів індивідуальної пам'яті відносимо:

1) **«Присвяти пам'яті»** (на відміну від інших дедикаційних моделей, зв'язок зі студіями пам'яті зафіксований у них візуально), «адресати» подібних присвят відійшли у вічність, тож письменники прагнуть своїми творами зафіксувати спогад про них. У таких творах представлена комунікація закритого типу, що не допускає зворотного зв'язку. В українській літературі 20-х рр. ХХ ст. до цієї групи належать 6 присвят матері, 3 присвяти батькові, 1 присвята братові, 1 – дядькові. Пафос подібних присвят може бути різним (залежно від того, які спогади про дедиканта збереглися в дедикатора). Наприклад, присвята «Твоїй пам'яті, брате Самійле» в поезії Т. Осьмачки «Хто» (1921) є маркером травматичної пам'яті, що реалізується через почуття провини. М. Слабошпицький у книзі про Тодося Осьмачку занотував: «У роки громадянської війни він склав пісню, що висміювала російський більшовизм. Мобілізований до Червоної армії брат Самійло часто співав її. Його розстріляли за контрреволюційні настрої. Поет вважав, що спричинився до братової смерті» (Слабошпицький, 1995: 8–9). Цей спогад мучить поета, завдає душевного болю, який проривається в поетичних рядках. Утім, не всі присвяти мають відтінок трагізму чи драматизму, так, у доробку М. Рильського є поезія, присвячена «Пам'яті дядька мого Кузьми Чуприни». У поета залишилися теплі щирі спогади про цього чоловіка, який справив на нього незабутнє враження.

2) **Присвяти братові чи сестрі** часто містять спогади про дитинство – пригоди, ігри, переживання (напр., Максим Рильський присвятив два твори братові Іванові «Весною ми їздили в поле», «Рибальське посланіє», один – Богданові Рильському, Павло Тичина – брату Євгену).

3) **Ситуативні присвяти друзям**, знайомим, коханим, пов'язані з бажанням зафіксувати пам'ять про ситуації, учасниками (свідками) яких були автор та адресат дедикації. Наприклад, сонет «На верхів'ях Качі» М. Зеров присвятив «Л. Куриловій». Із харків'янкою Людмилою Куриловою неокласик познайомився під час другого перебування в Бюорнусі. Згадка про курортний роман знайшла поетичний вияв у вказаному творі.

Протягом 20-х рр. ХХ ст. актуальною була **пам'ять про революцію й громадянську війну**; це зумовило появу низки присвят історичним діячам, колективним адресатам, пов'язаним із цими подіями (напр., «Присвячую червоному партизану Ф. Хведосюкові» – Д. Фальківський; «Присвячую борцям січневого повстання, робітникам Київських головних майстерень» – Гео Шкурूपій тощо). Присвяти в цих творах актуалізують спогади читачів-сучасників автора про вказані реалії.

На думку А. Елсанек, «численні різновиди й свідчення **культурної пам'яті** присутні у творах у вигляді цитат, прямих і прихованих, ремінісценцій, алюзій, стилізацій, пародій, витворюючи сферу інтертекстуальності й дуже часто – культурної пам'яті. Отже, проблема взаємодії культурної пам'яті й художнього тексту перебуває на стику різних, але тісно взаємодіючих напрямків сучасної наукової думки, які пов'язують поняття: художній текст, контекст, інтертекст, діалог, культурна пам'ять» (Елсанек, 2013). Докладніше про кореляцію цих понять йдеться в дослідженні Ренате Лахманн «Пам'ять і література. Інтертекстуальність у російській літературі ХІХ – ХХ ст.». Зокрема, дослідниця тлумачить інтертекстуальність як систему «місць пам'яті» літератури.

У межах культурної пам'яті розрізняємо т. зв. **«інтертекстуальну пам'ять»**, пов'язану з вивченням традиційних тем, метафор і тропів, інколи сфера застосування поняття розширюється до постструктуралістського феномену цитат без лапок (Переходцева, 2012: 159). За слушним твердженням Ольги Переходцевої, пам'ять про більш ранні тексти завжди присутня в нових, це є основою динаміки літературного процесу. Встановлюючи зв'язки з твором / творами інших авторів, присвята допомагає уточнити коло прототекстів, є важливим інтерпретаційним кодом, що дозволяє реципієнтові адекватно сприймати твір, виявляти в ньому приховані смисли.

Найбільш показовою у контексті дослідження інтертекстуальності є ситуація, коли у присвяті фігурує інший твір. Наприклад, Микола Хвильовий присвятив новелу «Я (Романтика)» «Цвітові яблуні» Михайла Коцюбинського. Яку мету переслідував М. Хвильовий, коли присвячував свій твір «Цвітові яблуні»? Чому адресував його не М. Коцюбинському, а його твору? Однозначних відповідей на ці питання немає. Утім, одне можна стверджувати за абсолютною певністю: письменник присвятив свій твір саме «Цвітові яблуні», отже, прагнув активізувати у свідомості реципієнтів цей прототекст. Ці згадки мають допомогти їм сформувати адекватну повнішу інтерпретацію новели.

Функцію маркера міжтекстової взаємодії дедикація виконує також у творах, присвячених літературним (фольклорним, міфічним) персонажам. Ю. Клим'юк констатує: «Рідкісними в поезії є вірші-присвяти літературним героям. Вони є ніби продовженням теми, що започаткована автором їхнього твору, до того ж, часто можуть відбивати реакцію на певні проблеми окремих суспільних кіл. Переважно такі вірші-присвяти спрямовані на підтримку або й захист письменника, що створив ці образи. До таких творів належать «Тетяна Ребенщукова» (1880) та «Гриць Турчин» (1880) І. Франка» (Клим'юк, 2004: 188–189). Подібний дедикаційний заголовок маємо в доробку Максима Рильського. Йдеться про поезію «Моїй Ленорі» (зі збірки «Під осінніми зорями», 1918). Ймення Ленора у свідомості освіченого реципієнта асоціюється насамперед із героїнею однойменної балади Готфріда Бюргера (1773). Однак у поезії М. Рильського немає ані безпосередніх згадок про Бюргера, ані чітких змістових, образних, фабульних паралелей, що дозволило б говорити про творчий діалог із цим прототекстом. Перегук заголовків можна було б вважати збігом, якби не одна деталь. З автобіографії М. Рильського відомо, що під час навчання в старших класах він написав низку рефератів, зокрема: «Рим и его религия», «Любовь сильнее смерти» – про «мотив Ленори», де між іншим матеріалом притягає й Шевченкові балади, «Античный театр», реферат про Гоголя...» (Рильський, 1983: 361). Зацікавлення майбутнього поета баладою Г. Бюргера спонукає уважніше поставитися до аналізованої поезії, однак слід враховувати й інші можливі прототексти (наприклад, поезії Едгара Алана По «Ворон» і «Лінор»). Аби зрозуміти цей текст, читач має активізувати пласт спогадів у царині культурної пам'яті. Без цього твір залишиться сповненим загадкових сенсів і натяків.

За П'єром Нора, «місце пам'яті» у всіх значеннях цього слова охоплює діапазон від матеріального й конкретного, географічно визначеного об'єкта до об'єкта абстрактного й інтелектуально сконструйованого. Зокрема, до категорії «місце пам'яті» належать: конкретне географічне місце, пов'язане з певною подією; пам'ятники, монументи; предмети матеріальної культури; цвинтарі; музеї; архіви («організоване приховування втраченої пам'яті» (П. Нора); бібліотеки; символи; топоніміка; трактати й документи; художні твори; усна народна творчість; традиції; певні інституції; історичні події; свята й річниці; ідеї; імена (публічні інтелектуали, представники академічної науки та ін.). На думку дослідника, об'єкт стає

«місцем пам'яті», коли уникає забуття (меморіальна дошка, згадка у засобах масової інформації тощо), коли він викликає емоції певної спільноти, оповитий своєрідною аурую, відтворює колорит часу / епохи (Нора, 2014). У цій студії беремо до уваги звужене потрактування поняття, що охоплює лише першу складову частину, тобто коли йдеться про «конкретне географічне місце, пов'язане з певною подією».

В українській літературі 20-х рр. ХХ ст. в окрему групу виносимо дедикації, у яких фігурують назви місцевостей, у такий спосіб автори можуть фіксувати важливі для них «місця пам'яті». Показовим прикладом такого типу дедикацій є поезія М. Рильського «Білі цуцики гуляють на соломі» з присвятою «Моїй Романівці». Романівка – село, де пройшли дитячі роки поета. Під час революційних подій, покинувши університет, він переїздить до села, звідки родом була його мати, і займається вчителюванням. Лише на осінь 1923 р. повертається до Києва й відразу поринає в бурхливе літературне життя, але часто згадує малу батьківщину, час до часу навідується туди. Вірш є ліричним спомином про минуле. З фіксацією «місце пам'яті» пов'язана також поезія Михайла Драй-Хмари «Черкаси», присвячена «черкаським друзям» (Драй-Хмара, 2004: 79). Перші рядки твору: «Дніпром, сосновим бором і смолою / повіяло од споминів моїх», – прямо вказують на коммеморативний характер твору. Як відомо, поет народився в с. Малі Канівці на Черкащині. У щоденниковому записі, датованому 3 січня 1925 р., майбутній поет занотував: «Протягом майже 20-ти років (з 9-тих і до 29-ти) був ізольований від життя. Спочатку «монастирське житіє» в Панському, від якого я, 9-літній хлопчик, буквально втік. Потім брудна Золотоноша. Далі гімназія, колегія, університет» (Драй-Хмара, 2004: 4). Як слушно вказує В. Поліщук, навчання в Черкаській гімназії «фактично поклало початок серйозній навчально-науковій роботі Михайла Драй-Хмари, його фаховому зростанню як філолога, передовсім як лінгвіста. І хоч сповнені були «черкаські» роки навчання класичними «бурсацькими» пустощами, про які й оповідає поет у вірші «Черкаси», але було й усвідомлення важливості, певної визначальності тих гімназійних літ» (Драй-Хмара, 2004: 5). Спогади про Панське й Золотоношу викликали в поета не дуже приємні асоціації, натомість черкаський період у своєму житті поет згадував із приємністю, свідченням тому – рядки аналізованої поезії: «Нехай минущий утриває час – / ніколи не забуду я Черкас. / І дому на горі я не забуду, / Де вчився, де гімназія була...» (Драй-Хмара, 2004: 79). У цьому

творі поет згадує і навчання, й дитячі витівки, які через концепт пам'яті пов'язують його з друзями, і саму місцевість, яка назавше закарбувалася в його пам'яті.

Окрім спогаду й пригадування, важливим механізмом пам'яті є *забування*. Як відомо, кожна епоха визначає свою парадигму того, що варто пам'ятати, а що підлягає забуттю. Це твердження чинне і в ситуації з присвятами, які автори з різних причин вилучали зі своїх творів. Найбільш показовою у цьому сенсі є творчість В. Сосюри. «Найінтимнішими» у творчості поета є присвяти адресатам-жінкам. В. Сосюра мав репутацію ловеласа, відомі його численні романи, однак «жіночих» присвят у його доробку 1920-х рр. виявлено лише чотири. Найвідоміша – присвята Вірі Б. (у зб. «Осінні зорі» – Вірі С.) у поезії «Так ніхто не кохав» (1922). Адресатка присвяти – Віра Берзіна, колишній політрук червоноармійського ескадрону, студентка, з якою поет одружився 1922 р. Поезія є свідченням палкої пристрасті, почуття цілком опановують ліричним героєм, однак вони виявилися нетривкими. У сучасних виданнях творів поета ця присвята незмінно присутня, однак, якщо ми звернемося до збірок вибраних поезій В. Сосюри 1936 чи 1941 рр., то виявимо, що там ця дедикація відсутня. Причиною цього було розлучення, яке І. Ольшевський датує орієнтовно 1926 р. (Ольшевський, 2016), намагання забути адресатку у зв'язку з одруженням 1931 р. з Марією Даниловою. Також В. Сосюра вилучав присвяти, які могли скомпрометувати його в очах влади, засвідчити творчі й особисті контакти з тими, кого тоталітарний сталінський режим визнав «ворогами народу». Наприклад, коли наприкінці 1920-х рр. почалося цькування ваплітян, Сосюра вирішив перестрахуватися й прибрав усі «неблагонадійні» присвяти. Так, серед адресатів присвят В. Сосюри 1920-х був О. Ковінька (йому була присвячена поезія «В ресторані», 1927). Після того, як гуморист був заарештований, ця присвята стала небезпечною. Тож Сосюра не просто зняв її, а й визнав за доцільне не включати цю поезію до наступних збірок. Ще один приклад – присвята І. Дніпровському. Хоча письменника не репресували (він помер від сухот у 1934 р.), В. Сосюру це не зупинило. Передрукуючи поезію «З вікна»

(1924) у збірках вибраного 1938 й 1941 рр., він прибрав дедикацію, воліючи забути колишнього товариша й факт присвячування. Пол Коннертон виокремлює сім типів забування (Коннертон, 2004). Користаючись цією класифікацією, може говорити про тип вимушеного забування, що формується під тиском страху перед тоталітарною владою.

Традиційною у творах із дедикаційними заголовками чи власне присвятами є модель ретрансляції пам'яті про певну подію, однак можливий також інший варіант – *конструювання бажаного варіанту пам'яті* про минулі події (такою є дедикація «Моїй дочці» у поезії М. Семенка «Пісня трампа»). Лідер футуристів не надто схильний до сентиментальності (яка є наскрізним пафосом більшості творів, присвячених дітям), його більше турбує питання, який образ батька донька збереже в пам'яті («Я знаю – як виростеш – будеш питати – / хто таки справді був твій маленький батько – / і може ти тоді мене не будеш знати – / і може не дійде до тебе про мене згадка» (Семенко, 2010: 109). Для глибшого розуміння поезії М. Семенка потрібно знати деякі факти його особистого життя. Відомо, що в шлюбі з Лідією Горенко поет мав сина Ростислава й доньку Ірину. У 1925 р. в Одесі він познайомився з акторкою Наталею Ужвій. Під впливом нового кохання М. Семенко поволі віддалявся від родини, переживав, що розлучається з донькою. Це й зумовило постання згаданої поезії. Семенко непокоїться, що пам'ять про нього (як батька й людину) буде формуватися у дівчинки під впливом колишньої дружини, охопленої гнівом після болючого розриву. Аби зарадити цьому (бодай частково), він залишає на згадку доньці поезію.

Висновки. У цій студії присвята представлена як маркер пам'яті – текстовий знак, який вказує: 1) на наявність спільних спогадів автора й адресата дедикації, які спровокували постання твору; 2) на колективну пам'ять певної суспільної групи; 3) елементи культурної пам'яті, спільної для читачів, що належать до однієї культурної традиції. Присвята не є акумулятором пам'яті як такої, вона лише запускає механізм пригадування, головні віхи якого прямо чи опосередковано прочитуються в тексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брагина Н. Память в языке и культуре. Москва: Языки славянских культур, 2007. 520 с.
2. Слабошпицький М. Тодось Осьмачка: Літ. профіль; Никифор Дровняк із Криниці: Роман-колаж. Київ: Рада, 1995. 142 с.
3. Эсалнек А. Культурная память как компонент художественного текста. URL: <http://www.den-za-dnem.ru/page.php?article=1403>.
4. Переходцева О. Концепции памяти в современном западном литературоведении. Вестник Пермского университета. 2012. Вып. 1 (12). С. 157–164.
5. Клим'юк Ю. Модифікації жанру віршової присвяти Івана Франка. Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. 2004. Вип. 35. С. 186–194.
6. Рильський М. Зібрання творів: у 20 т. Київ: Наук. думка, 1983. Т. 1: Поезії, 1907–1929; Проза, 1911–1925. 534 с.
7. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з франц. А. Рєпи. Київ: Кліо, 2014, 272 с.
8. Драй-Хмара М. Поезії. Черкаси, 2004. 168 с.
9. Ольшевський І. «Нехай відомий я поет, але собі я невідомий...»: диптих про Володимира Сосюру. URL: <http://zolutapektoral.te.ua/category/krytyka-retsenziji-ohlyady/>.
10. Коннертон Пол. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. С. Шліпченко. Київ: Ніка-Центр, 2004. 184 с.
11. Семенко М. Вибрані твори. Київ: Смолоскип, 2010. 687 с.

REFERENCES

1. Bragina N. Pamyat v yazyke i kulture [Memory in language and culture]. M.: Yazyki slavyanskikh kultur, 2007. 520 p. [in Russian].
2. Slaboshpyczkyj M. Todos Osmachka: lit. profil [Todos Osmachka: literary profile]. Kyiv: Rada, 1995. 142 p. [in Ukrainian].
3. Esalnek A. Kulturnaya pamyat kak component khudozhestvennogo teksta [Cultural memory as a component of artistic text]. URL: <http://www.den-za-dnem.ru/page.php?article=1403> [in Russian].
4. Perekhodtseva O. Kontseptsii pamyati v sovremennom zapadnom literaturovedenii [Concepts of memory in modern Western literary studies]. Vestnik Permskogo universiteta. 2012. Vyp. 1 (12). P. 157–164 [in Russian].
5. Klymiuk Yu. Modyfikatsii zhanru virshovoi prysviaty Ivana Franka [Modifications to the genre of versified dedication of Ivan Franko]. Visnyk Lviv. un-tu. Seriiia filol. 2004. Vyp. 35. P. 186–194 [in Ukrainian].
6. Ryl'skyi M. Zibrannia tvoriv [Collected works]. T. 1. Kyiv: Naukova dumka, 1983. 534 p. [in Ukrainian].
7. Nora P. Teperishnie, natsiia, pamiat [Present, nation, memory]. Kyiv: Klio, 2014. 272 p. [in Ukrainian].
8. Drai-Khmara M. Poezii [Poetry]. Cherkasy, 2004. 168 p. [in Ukrainian].
9. Olshevskiy I. "Nekhai vidomyi ya poet, ale sobi ya nevidomy": dyptykh pro Volodymyra Sosiuru ["Let me know, I'm singing, but I'm not known to myself": Diptych of Volodymyr Sosiura]. URL: <http://zolutapektoral.te.ua/category/krytyka-retsenziji-ohlyady/> [in Ukrainian].
10. Konnerton P. Yak suspilstva pamiataiut [How societies are remembered]. Kyiv: Nika-Tsentr, 2004. 184 p. [in Ukrainian].
11. Semenکو M. Vybrani tvory [Selected Works]. Kyiv: Smoloskyp, 2010. 687 p. [in Ukrainian].